

ครูช่างศิลปหัตถกรรม

นายรชต ชาญเขียว
กระจกเกรียบโบราณ
จังหวัดเชียงใหม่

“ รุ้สึกภาคภูมิใจมากที่ได้ธำรงรักษาไว้ซึ่งกระจกโบราณ
ที่เคยแสดงถึงซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทยที่มีมานานนับหลายร้อยปี
ให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งในวันนี้ เพื่อจะไม่ให้สูญหายไปจากแผ่นดิน
ให้สมกับคำกล่าวที่ว่า กระจกโบราณเป็นตัวแทนแห่งความสมบูรณ์
สมฐานะ และเป็นสมบัติของชาติ ”

พระพุทธรูป ฐานประดับกระจกเกรียบ

กระจกเกรียบ ถือเป็นกระจกโบราณ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งของงานช่างสิบหมู่โบราณในงานประดับกระจกสี ที่เคยแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทยที่มีมานานนับหลายร้อยปี ใช้สำหรับการประดับลวดลายอันละเอียดอ่อน วิจิตรงดงามมาแต่โบราณ เช่น ประดับฐานพระพุทธรูป ประดับมณฑป ผนังโบสถ์ บุชบก ประดับสัตว์ภัณฑ์ เครื่องราชภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น และการหุงกระจกก็เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาที่สะท้อนถึงศาสตร์เชิงช่างของไทยแต่โบราณ หากแต่ว่าการหุงกระจกเกรียบกลับสูญหายไปจากประเทศไทยมานานกว่า 150 ปี หรือในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมหาราชที่ชาวต่างชาติเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในประเทศไทย การหุงกระจกหรือผลิตกระจกจึงแปรเปลี่ยนเป็นการนำเข้ากระจกจากต่างประเทศ หรือใช้วัสดุอื่น ๆ มาประดับแทนการใช้งานกระจก

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นายรชต ชาญเขียว นับได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญของประเทศไทยผู้รื้อฟื้นการทำกระจกโบราณที่สูญหายไปนานนับ 150 ปี ให้กลับมามีชีวิตและเป็นที่รู้จักขึ้นอีกครั้ง ด้วยเป็นคนที่รักในงานที่เกี่ยวข้องกับศิลปหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนา ที่ถือเป็นถิ่นกำเนิดของตน เมื่อมีโอกาสได้บวชเรียนจึงอุทิศตนเป็นลูกศิษย์พระครูปิยธรรมานุสิฐ (พระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นโท) ผู้มีความสามารถในการทำปราสาทพลล้านนาคนสำคัญทางภาคเหนือ นายรชตจึงเริ่มเรียนรู้การทำงานปราสาทพล และได้ช่วยงานพระครูฯ ในงานตกแต่งงานประเพณีต่าง ๆ ตามวัฒนธรรมของล้านนามาระยะหนึ่ง จนมีความชำนาญ และมีการพัฒนาทางฝีมืออย่างต่อเนื่อง

จนกระทั่งพระครูได้ถึงแก่กรรม นายรชตจึงหันเหเส้นทางดำเนินชีวิตใหม่อีกครั้ง โดยในครั้งนี้ได้ไปกราบอธิษฐานบริเวณหน้าเจดีย์ขอขมาพระครูปิยธรรมานุสิฐ เพื่อช่วยคลายให้กำลังใจที่จะเดินไปในเส้นทางการทำงานที่เป็นประโยชน์แก่พื้นที่ต่อไป แต่ในระหว่างนั้นมีแผ่นกระจกจีนสีเงินขนาดเท่าฝ่ามือได้ร่วงลงมาจากยอดองค์เจดีย์ลงมาตรงหน้า

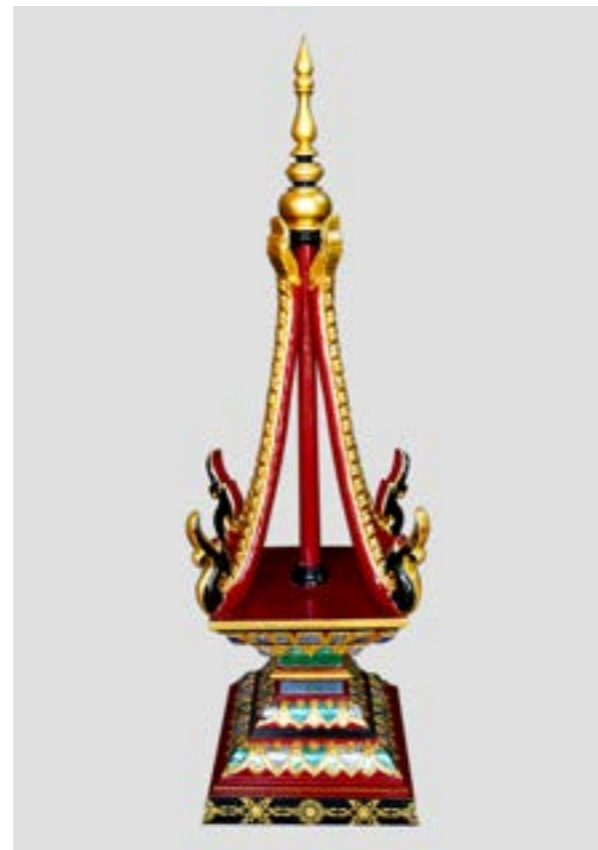
ทำให้นายรชตเชื่อว่ามันคือสัญญาณที่ท่านพระครูฯ ได้ชี้เส้นทางเดินในเส้นทางของการสร้างงานกระจกที่สูญหายไป ให้นายรชตต้องฟื้นฟูและสร้างขึ้นมาให้สำเร็จได้อีกครั้ง นายรชตจึงตั้งจุดมุ่งหมายและลงมือทำด้วยการสืบค้น หาข้อมูลจากตำราการหุงกระจกจีนและกระจกเกรียบโบราณหลายเล่มด้วยตนเอง นำความรู้ที่ได้มาทดลองสร้างชิ้นงาน และลองผิดลองถูกด้วยตนเอง โดยใช้เวลากว่า 17 ปี เพื่อรื้อฟื้นการทำกระจกโบราณทั้งกระจกจีน และกระจกเกรียบ ที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาอีกครั้ง ภายใต้โครงการ “การรื้อฟื้นการผลิตกระจกไทยโบราณ” จึงนับเป็นเส้นทางของการรื้อฟื้นภูมิปัญญาการหุงกระจกจีน และกระจกเกรียบโบราณ เพื่ออนุรักษ์และสืบสานศาสตร์แห่งงานโบราณแขนงนี้ ให้กลับมาคงอยู่ในประเทศไทยอีกครั้ง

ปัจจุบันนายรชต เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะผู้รื้อฟื้นกระจกโบราณที่สูญหายไป เป็นช่างหุงกระจกเพียงคนเดียวในประเทศไทย ที่ทุ่มเทแรงกายแรงใจเพื่อคืนลมหายใจให้กระจกโบราณหลากสีกลับมา มีคุณค่าอย่างสง่างาม และยังคงเป็นผู้ทำงานด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ตาลปัตร

สุมดอกไม้

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

นายรชต มีความเชี่ยวชาญในการหุงกระจกเพื่อนำมาประดับตกแต่งศาสนสถาน เครื่องอุปโภคบริโภค และครุภัณฑ์ ทั้งกระจกจีนและกระจกเกรียบเป็นกระจกที่มีมาแต่โบราณ ด้านหน้าเป็นแก้ว ด้านหลังเป็นตะกั่ว นิยมใช้เพื่อการประดับตกแต่ง มีความแตกต่างกันทั้งกระบวนการผลิตและรูปร่างลักษณะ ด้วยทักษะเฉพาะในการ “หุงกระจก”

การทำกระจกของคนโบราณเรียกว่า “การหุงกระจก” เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เกิดจากการใช้วัตถุดิบนาชนิด เช่น ดิบุก แป้ง ดินประสิว ทอง หรือทองเหลือง เป็นต้น มาผ่านกระบวนการหลอมด้วยส่วนผสมทางเคมีต่าง ๆ เพื่อให้กลายเป็นน้ำกระจกที่มีประสิทธิภาพ โดยใช้เวลากว่า 4 ชั่วโมง ก่อนนำมาลงเบ้าหลอมอะลูมินา เพื่อทำการหุงต่อที่อุณหภูมิ 1,280 องศาเซลเซียส จนของเหลวเดือดคล้ายลาวา จึงนำมาเข้าสู่การรีดให้เป็นกระจกที่สวยงามและบางเฉียบ

กระจกเกรียบ จะหุงด้วยวิธีการดาดหรือเท แก้วที่มีความบางลงบนแผ่นตะกั่วแผ่เป็นแผ่นแบนราบฉาบผิวด้วยน้ำเคลือบซึ่งทำจากแก้ว ให้เกิดเป็นสีสันต่าง ๆ กระจกเกรียบมีความโดดเด่นที่ความแวววาว มีหลายสี เช่น สีแดง สีเงิน สีทอง สีน้ำเงิน สีเขียว เป็นต้น ส่วนวิธีการหุงกระจกจีน โดยโรยผงเผาอุณหภูมิอ่อน ๆ ดาดหรือเทพื้นสีหลังด้วยตะกั่ว แผ่นบางสามารถตัดให้โค้งงอและใช้กรรไกรตัดให้ขาดได้โดยง่าย

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

กระจกเกรียบ เป็นกระจกโบราณ นำมาใช้ในงานประดับตกแต่ง มีลักษณะเป็นแผ่นบาง เปราะแตกหักง่าย ซึ่งทั้งกระจกเกรียบและกระจกจีนแม้ผลิตจากวัสดุตั้งต้นเดียวกัน แต่ทั้งสองชนิดนั้นมีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างกัน

ลักษณะของกระจกเกรียบ เป็นกระจกที่มีความบาง เปราะและแตกหักง่ายคล้ายข้าวเกรียบ พับ หัก แต่ไม่สามารถใช้กรรไกรตัดได้ กระจกเกรียบเหมาะกับการใช้งานที่ต้องการความละเอียด หรือนำไปตกแต่งเป็นลายยกดอก สร้างเหลี่ยมมุมในมิติปูนต่ำเพียงใช้มีดกรีดแล้วหัก

ส่วนลักษณะของกระจกจีน เป็นกระจกที่มีความอ่อน มีความยืดหยุ่นสูงกว่ากระจกเกรียบ เนื้อบางชนิดใช้กรรไกรตัดและดัดองได้ มีลายฉิวราวเป็นธรรมชาติ เป็นเอกลักษณ์ของกระจกจีนที่ยากเลียนแบบ มีเฉดสีที่หลากหลาย มีสีแดง สีน้ำเงิน สีเขียว สีเงิน เป็นต้น

บังแทรก

กวนพระ

แผงพระพิมพ์พระเจ้า 28 พระองค์

พญานาค

นายรชต ถือเป็นผู้ที่รื้อฟื้นการทำกระจกโบราณอย่างกระจกจีนและกระจกเกรียบที่ได้สูญหายไปจากประเทศไทยนานนับ 150 ปี ด้วยมีทักษะเฉพาะตัวในการทำกระจกเกรียบโบราณที่มีคุณลักษณะตรงตามตำรับโบราณ และมีความบางตั้งแต่ 0.3 มิลลิเมตร ถึง 0.6 มิลลิเมตร บางชั้นก็ยังมีขนาดเล็กมากเพียง 0.2 มิลลิเมตรเท่านั้น เมื่อนำไปใช้ประดับตกแต่งจะทำให้มีความละเอียด และมีความประณีตงดงามเป็นอย่างมาก ด้วยผลงานกระจกที่มีคุณลักษณะตรงตามลักษณะของกระจกเกรียบและกระจกจีนที่มีมาแต่โบราณนี้เอง จึงได้รับการยอมรับจากสำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ในการสนับสนุนกระจกเกรียบฝีมือนายรชต สำหรับนำไปบูรณะตกแต่งศาสนสถาน และสมบัติของชาติในโอกาสต่าง ๆ

ผลงานที่นายรชตภาคภูมิใจมากที่สุด คือ การได้รับโอกาสอันทรงเกียรติในการนำกระจกเกรียบฝีมือตนเองร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการนำไปบูรณะราชรถ ราชยาน พระยานมาศ พระที่นั่งพุดตานวังหน้า รวมถึงเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณที่จัดสร้างขึ้น เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษกที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จเถลิงถวัลราชสมบัติครบ 50 ปี นับเป็นผลงานที่สร้างความภาคภูมิใจที่สุดในชีวิต

ผ้าปักด้วยกระจกกินและดินทอง ลายหม้อบูรณขงูะ

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

นายรชต อุทิศตนเพื่อการพลิกฟื้นภูมิปัญญา
การทำกระจกกินที่สูญหายไปให้กลับมาอีกครั้ง
โดยยึดความเป็นโบราณดั้งเดิมเอาไว้ และมุ่งมั่นพัฒนา
ผลงานให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ

โดยมีความตั้งใจในการรวบรวมความรู้ที่ตนมี
เป็นตำราการทำกระจกกินโบราณขึ้นเพื่อให้คนรุ่นต่อไป
ได้มีโอกาสศึกษา ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่านี้จะได้
ไม่สูญหายไปจากแผ่นดิน

